

24482, II, B, g.

II.

B.24482

g. 62

8° br.

SLOVENSKI JEZIK

PA

„KRAJNSKA ŠPRAHA.“

24482. II. B. 2.

SLOVENSKI JEZIK

pa

„KRAJNSKA ŠPRAHA“.

Podučno - humorističen govor

Dr. Jan. Bleiweisa

v čitavnici ljubljanski.

V Ljubljani 1862.

Natisnil Jožef Blaznik.

03004535

— ne motíte se, če pisano gleda protivnik!
Koseski.

Mislil bi človek, da dan današnji je čez in čez nepotrebno in da nosiš le vodo v Savo, ako razlagaš komu, da ni prav, ako se govori o krajnskem jeziku, ampak da pravo ime za jezik naš je le jezik slovenski.

In vendar ni tako!

Kakor takrat, kadar vihar nastane na morji, se prikažejo hudournice, tako je tudi večidel pri nas ob času, ko ima slovenski narod svoje pravice doseči; vselej takrat prifrfrajo jastrobi od vseh strani, in z besedo in pismom mesarijo ubogi narod slovenski in jezik njegov. „Krajnci smo, ne pa Slovenci“ — „krajnska je naša špraha, ne pa jezik slovenski“ — besedi „Slovenec“ in „slovenski jezik“ ste le skovane, nove imeni od panslavistov, separatistov in Bog vé kakšnih — istov še!

Tako, draga mi gospoda, bilo je leta 1848,*) ko je prvikrat pred naš domači prag posijalo solnce milejše; taka je tudi sedaj, ko je v drugič začelo se zoriti po okrajnah naše domovine in se ogrevajo srca, ki so nam skorej otrpnile, ker nam je nemila slana preteklih let skor do cemperca posmodila narodne pravice. „Slovenija vstani!“ — to so oktobra pred-

---

*) Glej moje „Odprto pisemce profesorju R. v Ljubljani“ v 25. listu „Novic“ 1849. — in pa Dežmanov „Würdigung einiger Reichfeld'schen „Noten ohne Text,“ oder dürfen die Krainer ihre Landessprache die slovenische nennen?“ v „Illyrisches Blatt Jahrg. 1849.“

lanskega tudi nam zaklicali milostljivi cesar, in ko se je veselo novo življenje jelo gibati tam, kjer je pred vladala grobna tihota, so brž kakor publi v mlakah kvakati začeli mnogovrstni močeradi po ulicah, kavarnah, gostivnah in mnogih časnikih nemških.

Kdo izmed nas ni tega, žali Bog! že sam desetkrat in stokrat skusil! Kdo izmed nas že ni imel tu in tam pravde o tem, da se odbijala mu je beseda „Slovenec“ in „slovensko!“ Čeravno me radostno prepričanje skozi in skoz navdaja, da Vi vsi, kolikor Vas je tukaj zbranih, se čutite Slovence in Slovenke, in svoj mili materni jezik imenujete jezik slovenski, vendar sem si mislil, da ne bi morebiti celo napak bilo, ako v naši družbi povzamem enkrat besedo „o slovenskem jeziku“ in „krajnski šprahi,“ in da saj nekterim izmed Vas, kolikor je na tem mestu mogoče, prvikrat to pravdo razjasnim in z lučjo znanosti posvétim v tiste temne kote, od kodar ono nam protivno raglaganje izvira, da se do dobrega spozná: čigavo je pravo? — ali je beseda „slovenski“ jezik res izmišljena novina, ali pa že starodavna resnica?

Bog ne daj, da bi se morebiti nekatere mojih ljubeznjivih slušateljce ali nekteri mojih dragih slušateljev prestrašili, da jih bodem morebiti trpinčil z učenimi rečmi, ktere so v šoli, ne pa v čitavnici na svojem mestu! Nikar, — lepo prosim — ne bojite se tega! Dobro razločujem, da na mesto, ktero je namenjeno veselemu petju in poštenemu rajju, ne gré — krama učena.

Al, kakor vém, da se Vi mene ne bojite, da bi Vas nadlegoval nespodobno s tako „kramo“, tako pa se tudi jaz nadjam od Vas, da Vam moj govor ne bode presedal, — ne za to, da bi mislil, da Vam bo le mične rožice sadil, ampak le zato, ker dobro vém, da Vam je veliko ljubše, ako iz te dvorane nesete domú kako zrnice koristnega nauka, kakor pa če nesete domú kak dobiček iz dolgočasne tombole, ki ga mol sné ali ríja zgloda.

Ce bo med mojim govorom morebiti kakošna bolj učena tvarina, mislite si, da tudi gospodinja ne more brez soli kuhati, — sol naredí jedilo bolj okusno, pa tudi bolj tečno.

In tako, slavna gospoda, podajmo se na potovanje svoje, da zvemo: ali slovenski jezik je na svetu ali

ga ni? — kaj je jezik slovenski, kaj pa špraha krajnska?

Če Krajnec prestopi mejo svoje dežele in pride, postavimo, v okolico celjsko ali dalje kam na levo ali desno proti Mariboru (Marburgu), bo slišal jezik govoriti, ki je ravno tisti, kakor ga doma sliši, in le toliko razločen, kakor je razločen tudi govor našega Gorenca memo Dolenca ali Kraševca, ki vsak nekoliko po svoje zavija, pa vendar isti jezik govori. — Tako tudi potovaje po južnem delu Koroškega bomo slišali, da ravno tako govorijo, — tega se bomo prepričali tudi, ako pridemo na Tržaško, Istrsko, Goriško, in še drugod se nam bo saj blizo taka godila, če namreč pridemo v oddelek zaladske, železne in šimeške županije na Ogrsko in v delegacijo videmsko (Udine) na bolj izhodni kos Benečije proti Goriškemu. Povsod z nekolikšnimi razločki se čuje edini jezik, ki saj gotovo toliko se ne loči, kakor se loči tistih 505 narečij (dialektov) nemškega jezika, ki jih je naštel dr. Firmenich v Berlinu v svoji knjigi pod imenom „Germaniens Völkerstimmen“. —

Zato Vas, slavna gospoda, prijazno vabim: pojte z menoj, da, še hitreje ko po železnici ali oblonu, v mislih peljemo se po tistih deželah, kjer govori se ravno tisti jezik, kakor ga govorimo mi na Krajnskem. Ne bojte se pa, drage gospé in gospodične, da bi si na tem vozu, ktereга Vam bom po zemljovidu našega rodoljubnega gosp. Petra Kozlerja *) vpregel, ne pomendrale ličnih svojih krinolin, ali Vi gospodje, da bi se mógli v kupé vvesti, kjer je presladka nam smodka prepovedana, — tedaj le brez skerbí z menoj na pot, — saj veste, da „korajža veljá“! —

Podajmo se v mislih najprej gori k našemu očaku Triglavu — tam se bomo v eterični voz vsi skupaj vsedli in potovanje začeli; Peter Kozler pa nam bo

*) „Zemljovid slovenske zemlje in pokrajin“; izdelal in na svetlo dal Peter Kozler 1853 — in pa „Kratek pregled politične in pravosodne razdelitve ilirskega kraljestva in štajarskega vojvodstva s pridanim slovenskim in nemškim imenikom mest, trgov, krajev itd. Na svetlo dal P. Kozler. Na Dunaji 1854.

vodnik, — dobro skušeni mož; saj ga poznate po omejenem zemljovidu, ki jo je že enkrat srečno izvozil, čeravno so mu vse štiri kolesa zavorali.

Kot mejni stebr stoji veličanski Triglav ne daleč od tistih gor, poleg katerih se deželne meje Primorja, Koroškega in Beneškega združujejo. Od tod se začne meja slovenskega jezika in pelje po gorah, ki so med roklansko in rezijansko dolino, v videmsko delegacijo na Italijansko, obsega rezijansko dolino — po tem gre čez hribe od izvira Tera (Torre) in do trga Trčet, — na dalje proti izhodu poleg gričev nad kraji Nieme, Ahten, Fojda, Čevdat (Staro mesto) in čez St. Goro, ter se združi z ilirsko deželno mejo v okraji korminskem. Od tod naprej gre meja v sredi med ravnino in griči pod slovenskimi občinami: Mirnik, Medana in Cerovo proti Podgori, prestopi Sočo (Isonco), objame slovenske sela: Zdravšino in Doberdob nad Tržičem (Monfalcone), in se pri Štivani blizo Divina z morskim obrežjem sprime. Zdaj je kraj morja naravna meja do Perana, izvzemši samo mesta Trst, Mile (Muggia), Kopar, Izla (Otok) in Peran. Na tem poti, kakor je tu popisan, sta si slovenski in italijanski jezik soseda. — Pri Peranu se začne meja slovenskega in hrvaškega narečja in se vleče skoz dolino Dragonja ali Rukava proti gričem in selom Topalovac in Sočerg, potem med Rakitovičem in Zažidom, Jelovicami in Podgorjem, Golacom in Obrovom, Polanami in Novim gradom čez Pasjak in Jelšane, dokler se s krajnsko deželno mejo ne združi, in gre s to vred čez Prezid do Osivniške fare. Zdaj se za mejo pravega slovenskega narečja, razun kočevske okolije, sme čislati poteza med nemškimi farami: Morovice, Kočevska reka, Škril, Log, Nemška Loka, Planina in Čermošnice, in med slovanskimi farami: Osivnica, Fara, Banjaluka, Trg in Semič do Gorjanskih vrhov. V poslednjih slovenskih farah in po Metliški okolici prebivajo „beli Krajnci“, kateri govoré slovensko-hrvaško narečje, — in ravno zaznamovana črta sme veljati za mejo belih in črnih Krajncov. V hrvaškem primorju in poleg štajarske meje o zagrebški in varaždinski županii blizo do Zagreba se govori narečje, ki je slovenskemu bolj podobno kot hrvaškemu. Ker se pa jezik tu po malem spreminjuje, in je toliko krajnih narečij, se hrvaški in sorodni slovenski svet ne moreta prav natanko s potezo ločiti —

potegnemo toraj mejo teh narodov po primeri od Save naprej poleg Sotle in Štajarske deželne meje do Drave in Mure. — Od Mure naprej proti severju meji slovenski z madžarskim, namreč od doljne Lendave čez Hodož proti Sv. Gothardu na Rabi, — in od tod gre narodska meja proti meji štajarske dežele in proti mejnemu potoku Kučenica. — V ogrskih farah: Bogojnina, Črnovci, Turniše, Belatinci, Martijanci, Sobota, Tišina, Cainkova, Sv. Sebastian v Pečerovcih, Sv. Helena (doljna Pertoča), Sv. Nedelja (gornja Pertoča), Sv. Juri, gornja Léndava, Sv. Benedik v Andrejcu, Dolnji Sinik, Gornji Sinik, Dolinci in Štefanovci, ki se ena druge držé, prebivajo zgolj Slovenci, v izhodnem in bolj severnem delu so pa pod faro doljna Léndava le v selih Hotica, Kapca in Kot, v vasi Kobilje dubrovniške fare in deloma tudi v fari Hodož. Vse te fare so v Zaladski in Železni županiji (komitatu). Razun te okrajne živé Slovenci tudi že v Šimeški županiji z Madžari pomešani v selih Büközd, Mihalyd, Lizco, Pat, Sv. Pav, Sv. Peter, Sand in drugih manjših vaséh. — Od ogrske meje in od Kučenice dalje se začne slovenska meja dotikati Nemcov, in gre skozi Radgonsko faro na Štajarskem (v kateri blizo 1300 Slovincov živi), potem preskoči Muro in pelje po ravnini skozi nemško faro Apače pod griči proti nemškemu Čmureku poleg Mure, in od tod skoz deloma slovensko faro Gomilica in lučansko faro, ki je razun nemškega sela Brda (Eichberg) čisto slovenska, na dalje čez Radel in sv. Pongrac, sv. Anton, sv. Križ, sv. Arni na Razvini in Soboto do štajarsko-koroške deželne meje. — Na Koroškem prehodi slovenska meja fare: Farska ves, Labud (Lavant), Grebenj, Dijekše, južno stran svete Janežke, Temanije, Sv. Mihel, potem fare: Gospa sveta, Krnski grad, Blatograd, Gojzdanje, Domačale, na Zili, Brdnca, Čače, Sv. Juri, Sv. Štefan in Brda v ziljski dolini, — tukaj se čez goro podá v Kanalsko dolino prek Potabla in zdaj teče z beneško in koroško deželno mejo, dokler se z mejo Primorja ne združi, kjer smo začeli.“ —

In tako, slavna gospoda, smo srečno prehodili dolgo pot v malo trenutkih, in kje nek smo bili, ker povsod slišimo edini jezik?

To je slovenska zemlja, ktera je, gledé na narod, dežela ena. Zunaj te zemlje se, pa le v po-

samesnih krajih na Ogrskem in Beneškem, slovenski jezik govori, ali saj njemu celó podobna beseda. Ako pa sedaj prašamo: kako se imenujejo posamesni oddelki te zemlje, ki so po političnih razmérih razdeljeni v več dežel, dobimo na vprašanje ta odgovor: imenujejo se

Krajnska (po odštetih Kočevarjih) z 450.000 Slovenci,	
Štajerska, kjer na južnem delu prebiva	
Slovincov	375.000
Koroška, kjer na južnem delu prebiva Slo-	
vencov	103.000
Primorje ilirsko, kjer na Goriškem, Tr-	
žaškem in Istrskem prebiva Slovincov . .	207.000
Ogrsko, kjer v oddelku zaladske, železne	
in šimeške županije prebiva Slovincov .	50.000
Beneško, kjer v videmski delegaciji biva	
Slovincov	26.000
tedaj z dovzetimi 21.000 Slovenci v vojaški	
službi	

vseh Slovincov skupaj . 1,232.000.

Vidili smo iz kratkega tega deželo- in narodopisja, da krajnska dežela tedaj je le en kos slovenske zemlje, katerega so stari očaki Slovani morebiti zato Krajno — Krajnsko imenovali, kjer na kraji, na meji laške dežele stoji. Krajnci smo tedaj proti Lahom najkrajno koleno ene matere, enega naroda, ki se že od nekdanj slovenski narod imenuje. Ponosno je tedaj že Vodnik pél:

Od nekdanj stanuje
 Tukaj moj rod —
 Če vé kdo za druž'ga,
 Naj reče: od kod?

Slovinci smo tedaj na Krajnskem, Koroškem, Štajarskem, Goriškem, Tržaškem itd. Vsi smo sinovi ene matere Slovenije, vsi imamo edini jezik, ki se ne more imenovati ne krajnski, ne štajarski, ne koroški, ne goriški, ne istrški, ampak slovenski jezik. — Ker so že naši starodavni pisatelji imenovali naš jezik slovenski, je naš slavni Linhart v svojih

37

zgodovinskih bukvah „Versuch einer Geschichte von Krain“, leta 1791 po pravici mogel reči: „In Krain erkennt sich jeder Eingeborne an dem Namen Slovenec und seine Sprache an der Benennung „slovenski jezik.“ (Vsak Krajnec pozna Krajnca pod imenom „Slovenec“ in jezik svoj imenuje jezik slovenski).

Žalostno je tedaj, da to, kar so naši stari očaki vedili, so njih mlajši pozabili, in vendar je res taka. Nekteri ali po nevednosti ali iz hudobije zares mislijo, da slovenski narod je nova znajdba, slovenski jezik prazna beseda, izmišljena od tistih — istov in ultrasov, ktere sem že gori omenil. Bogu bodi milo! da se je naš narod v take tmine zgubil, da brat brata ne pozná, da nam je beseda „Slovenec“ ptuja beseda postala! Truber, Dalmatin, Bohorič, Krön, Kopitar, Vodnik, Zois, Linhart, Ravnikar, Dobrovski, Šafařík: slavni možaki Vi vsi, kaj bi nek rekli, ako bi iz groba vstali in take Krajnce govoriti slišali, ki še ne vejo, ktere ga rodú da so! —

Da se je pa beseda „Slovenec“ in „slovenski jezik“ med Krajnci tako pozabila, da predrzni jastrobi naših pravic napadajo starodavne, svete nam imena (ker z narodnostjo je ozko zvezana tudi naša katoliška vera), — ali se pač moremo čuditi temu? Kolikor bolj so iz Krajnca Nemca delali, toliko bolj so mu jemali njegove národne lastnosti, njegove šege in njegov jezik, da prosti Krajnec na zadnje že več vedil ni, kaj je: ali miš, ali tič — in zmešali so mu res s ptujšino čisti jezik slovenski tako*), da je pošemil se v „krajnsko špraho“, in da tistega, ki čisto slovenščino govori ali piše, obrekujejo s tem, da hrvatuje!

Ti pravi janičarji našega slovenskega jezika imajo pa, da bi svojim neslanostim nekaj praktičen obraz dali, pogostoma to besedo v ustih: „Poprašajte le kmeta: ali on kaj vé, da je Slovenec in njegov jezik slovenski — pa bote vidili, da Vam bo odgovoril: Krajnec sem in krajnsko govorim!“

Pojte rakom žvižgat, ki tako modrujete! Tako besedovanje ni vredno piškovega oreha.

*) „Nun muss er seine slavische Muttersprache, die er ohnehin in diesem Alter noch nicht in seiner ganzen Fülle besitzen kann, mit Fleiss vergessen lernen, damit ihm hold werde die Herrscherinn Teutona!“ (Kopitar's Grammatik S. 54.)

Prvič je laž, da se bo tak odgovor dobil od vseh naših kmetov. Kakor v vsakem stanu je tudi v kmetiškem dosti dosti takih zvedenih mož, mlajših in starejih, ki dobro vejo, da so slovenskega rodú in da govorijo slovenski jezik, in morebiti jih je več, ki imajo v tem bolj vednost, kakor je tistih, ki kratak frak pa visok cilinder nosijo, o zgodovini in jeziku našem pa so toliko znajdeni kakor zajec pri bobnu. Da pa imamo tudi takih kmetov, ki nič ne vejo od slovenskega jezika, je res, — al kdo se bo temu čudil! Priprostemu človeku, kteremu se poduk v šoli ne daje, je komaj za njegovo žlahto mar; za svoj narod se še ne zmeni ne. Ali hočete na besedo takih priprostih ljudi prisegati, ki še imén mescov ne znajo, in kterim je le kakih 12 svetnikov cela njih pratika!

Koliko pa morete tudi na besede tistih dati, ki v gosposki suknji pravijo: „Ich bin ein Krainer, aber — kein Slovene“ — boste, slavná gospoda, že lahko posneli iz tega samega. Kdor tako govori, se sam označuje nevednega siromaka. Takemu modrijanu bi se lahko reklo, da „na Verhniki je deveto šolo študiral“; zakaj to je ravno taka, ako bi kteri Dunajčan rekel: Ich bin ein Wiener, aber — kein Deutscher; ali Bavarec: Ich bin ein Baier, aber — kein Deutscher; ali Saksonec: Ich bin ein Sachse, aber — kein Deutscher.

Pa mi utegne zdaj kdo reči: To so pač „lepe besede“, pa Bog vé: ali je resnica, kar nam pravite?

Treba je tedaj, da dokažem, kar sem dozdej rekel: da slovenski jezik je že starodavno imé za naš jezik in ni izmišljeno še le leta 48.

Prinesel sem čvetero knjig seboj, ki jih iz zapuščine prvega našega mecena barona Žiga Cojza hranuje licealna knjigarnica naša, da, če bi bil kak neveren Tomaž med nami in bi ne verjel mojim besedam, lahko svoje prste položi na to, kar, skor pred 300 leti natisnjeno, zdaj pred njim leži.

Primož Truber*) je bil prvi Krajnec, ki je pisal

*) Primož Truber (Trubar, Tróbar), rojen 1508 v Račici blizu Turjaka na Dolenskem, je bil duhoven, ki je ob času protestantisma k Lutrovi veri prestopil, pozneje na Nemško v Tíbingo bežal in kot protestantski pastor v Deredingu 78 let star leta 1586 umrl.

in izdal prve bukve v našem jeziku, ki ga imenuje slovenski jezik. Ker je bil prvič v tem oziru, ga Kopitar (v svoji slovnici) „našega Kolumba“ imenuje.

Ker njegovih najstarejših, z nemškimi črkami v Tibingu 1550 natisnjenih bukev pod naslovom: „Aue Buquice, is tiß se tñ Mladi inu preprosti Sloueni mogo laßtu vßratñm zhaßu brati nauuizhiti — — — naša licealna knjigarnica nima, Vam pokažem to, kar ona ima, namreč:

„Ta Celi Psalter Daudou. Sdai peruizh vta Slovenski Jesik istolmazhen inu kratku sastopnu isloshen skusi Primosha Trvberja Crainza. V Tibingi 1566.“

„Ta Celi Novi Testament nashiga Gospodi ino Izvelizharie — — — drugizh pregledan skußi Primosa Truberia Crainza Raftzhizeria. V Tibingi 1582. — V predgovoru pravi: „Jeßt sem mislil ta celi Testament vuene porozhne buquice vkupe pripraviti, ali se nei moglu, sem moral na duie rasdeliti inu vta drugi deil, kir ie tanshi, sem to slovensko.“

Tretje bukve, ki Vam jih, draga gospoda, na ogled tu stavim, so „drukane v Lublani skuzi Joannesa Mandelza 1575“ — kakor se na čelu njih bere in se imenujejo: „Jesus Sirah. Ali negove buquice sa vse shlaht ludy, sufeb sa Kerfzhanske hishne Ozhete inu Matere v flovenski Jesik stolmazhene sueiftu pregledane.“ —

Četrte pa so Seb. Krellova „Postilla, to ie kerszhanske evangelske pridige — — — sdaj peruizh, verno inu sueifto stolmazhena inu vpravi slovenski jesik prepisana. V Ljublani 1578.“

Glejte! povsod se bere v „slovenski jezik“ stolmačene, prepisane ali predstavljene bukve leta 1550, 1566, 1575, 1578, in Krajnci se nagovarjajo s „Slovinci“.

In tako bi mogel še veliko družih starodavnih knjig: Dalmatinovih, Krellovih, Bohoričovih, Krönovih itd. naštetih, v katerih je beseda slovenski jezik navadna — mogel bi dokazati to s Kopitarjevo*) preslavno knjigo „Glagolita Klotianus“ in družimi; al mislim, da Vam je, draga gospoda, že to zadosti v trdno prepričanje, da „Slovenec“ in „slovenski“ jezik niste izmišljeni besedi, pred kakimi 10 leti, ampak da ste

*) Kopitar je v poznejših svojih knjigah marsikaj preklical, kar je izprva trdil.

tako stare, kot je star naš narod, in da naše prve bukve, že pred več kot 300 leti natisnjene, rabijo te besede kakor jih rabimo mi dandanašnji.

Ko smo se po vsem tem do trdega prepričali, da naš jezik, ki ga na Krajskem govorimo, je slovenski jezik, smo s tem tudi dokazali, da ne moremo od krajskega jezika govoriti, marveč le od krajskih jezikov; zakaj drugač na Krajskem govori Bohinec, drugač Tržičan, drugač Ločan, drugač Pivčan, drugač Kraševce, drugač beli Krajnci itd.; in tako bi dobili pred krajskih jezikov na kupe, kakor pa krajnski jezik. In kaj bi naši dragi Kočevarji rekli, ki so tudi Krajnci, pa govorijo svoj nemški jezik. Če tedaj kdo pravi: „ich bin ein Krainer — aber kein Slovene — mu moramo odgovoriti: „so sind Sie ein Gottscheer“, ker Krajnci kakor smo že rekli, so, ali Slovenci, katerih je 450.000 ali pa nemški Kočevarji, katerih je 24.000.

Če tedaj ne velja, da bi rekli krajnski jezik, pa, gospoda moja, ne čudite se, ako vendar rečem, da imamo „krajnsko špraho“.

Na obrazu Vam berem, da ugibujete: kako nek bom to dokazal.

Pojte le po Ljubljani, pa poslušajte, kako jo je grüsal, pa mu še donkala ni, — kako gre vsaki dan na špencir, pa vendar tako schlecht ven vidi, kakor da bi celi cajt svojega življenja v cimru tičal, — kako rad bi se z branjem unterhaltal, pa ne zná nobenih cajteng brati, — kako brž scaga, če kdo le cvibla, de ni erlich človek, — ena sama reč mu je težka naprej prišla, — sej bi rad temu dohtarju mojo pritožengo čez dal, če bile zažihran bil, da se je bo dobro am vzel, — tako dobro so ga gor vzeli, da se je sam čudil, — tako ga je zgrabil, da bi ga bil skorej okolj prinesel, — če prideš k velikemu gospodu, se pred njim dolj spusti, — če boš tako neumen gor rasel, kaj bo s teboj, — kmal boš mogel službo dol položiti itd. itd.

Glejte! to je „krajnska špraha“ — tista grda mešanca, ktera poštenega človeka v sramoto pripravi, ako vidi, da omikan Srb, Hrvat, Čeh ali kak drug Slovan kaj takega sliši.

Če beremo pisma ali bukve, pa vidimo, kako so besede po nemškem slogu stavljene in zavite in se

pri vsakem stavku vidi, da je pisatelj po nemško mislil, po slovensko pa pisal, — glejte to tudi je „krajnska špraha“.

Če namesto kratkih slovenskih naslovov (titulatur) rabimo dolge neslavenske, postavimo, na pismih po dvakrat Herr, Herr; Frau, Frau itd., —

Če namesto, da bi ljudi, ktere spoštujemo vikali, ali jim rekli Vi, jih pa onikamo ali jim pravimo oni, — glejte, draga gospoda, to vse je „krajnska špraha.“

„Oho! prijatel mi bo kdo rekel — to je pa že napak rečeno“ — vikanje je znamnje sirovega, ne pa omikanega človeka; omikan človek pravi „oní.“ — Počasi dragi moj; to ne velja! Vsak narod ima v tem svojo šego, in če je vikati ljudi sirovost, moraš tudi Francoza imenovati zarobljenca, zakaj tudi on vika in pravi vu, kakor mi pravimo vi. Če Francoz, kateri po celem svetu nosi zvonec uljudnosti ali „manire“, je sirov, naj pa vime Božje! — tudi mi Slovenci bomo sirovi. Dokler pa bo Francoz vikal kakor je Latinec celó tikal vsacega, naj onika Nemec kakor hoče, mi Slovenci moramo vikati, kogar spoštujemo, — to je naša kakor francozka častitljiva navada. Kdor tedaj onika, govori „krajnsko špraho.“ Nemška kultura je Slovencu že tako vzela marsikaj častitljivega, Bog obvari, da nam še to vzame! Naš lep pozdrav „Hvaljen bodi Jezus Kristus“ se je spremenil v „Khorsamer Diener“, — naš „Bog žegnaj“ ali „blagoslovi Bog“ v „dober apetit“! itd.

Vivat! upijejo ljudje s „krajnsko špraho“ — Slovenec pa kliče „slava!“ — ali po besedi svojih jugoslavenskih bratov „živio“, če enega možkega pozdravlja, „živili“, če več možkih, „živila“, če eno žensko, „živile“, če več žensk pozdravlja. „Živio“ in „slava“ brž vsakemu ptujcu naznanja, da se znajde, v sredi slavenskega naroda. Neizrečeno se je začudil nekdanji minister Bach — pripoveduje naš „Šolski To-varš“ — ko je prišel enkrat na Koroško in je slišal okoli Celjovca in celo v Celjovcu „živio“ vpiti. „Ja sind denn hier auch noch Slaven?“ tako je vprašal ves strmé svojega soseda v kočii — pričakoval je latinski „vivat“ iz ust nemškega naroda na slovenski zemlji!

Glejte, slavna gospoda! to vse je „krajnska špraha“.

Kaj ne, da vsak Vas bo rekel, na Grintovec s to „špraho“, da zamrzne na vekomaj!

Da pa se znebimo te „šprahe“, ktera zatajuje svojo mater Slovenijo, je treba učiti se je, kakor se mora vsak narod svoje, in povem Vam, kdor se je le enmalo globokoje vrinul v znanje našega jezika, bo radostno spoznal, da je naš jezik čuda lep in bogat.

Priložnost, učiti se ga, pa nam je obilo dana; tudi odbor čitavnice je poskrbel, da se bo našim udom kmalo začel nauk slovenskega jezika razlagati na čisto praktični podlagi, — časnikov imamo na zbero; da se vadimo djansko, berimo jih pridno, — slovnice (gramatik) se nam ne manjka, tudi slovník (lexicon) imamo, da ga malokteri narod ima boljega, — priložnosti za govor in praktično vajo tudi nam ne manjka; le, povsod: doma in kamor pridemo in zlasti v čitavnici naši govorimo svoj materni jezik in s tem kažimo povsod, da biti slovenske krvi nam je ponos! Nikar se saj po nepotrebnem ne pokladajmo ptujcevi pēti!

„Al, če tako se obnašamo — bi utegnil kdo reči — kažemo sovražtvo do družih jezikov.“

Ne, prijatelj, ki mi tako govoriš — to ni res. Slovenec poštuje vsak narod in jezik njegov, dobro vedé, da „kolikor jezikov zna, toliko ljudi velja“; Slovenec se tudi druge jezike rad uči in posebno nemškega — al kdor skriva svoj lastni jezik v očitnem življenju, ta se mi zdí kakor kramar, kateri kontrabantino zapira, da ga colnar ne zasledí, — naš jezik pa ni kontrabantina; naš jezik je naše domače, pošteno blago, ki naj ga vsakdo vidi, tudi ptujec, da spozna, da je narod slovenski na svetu, ki se ne pregreša vsak hip zoper 4. zapoved Božjo, ktera veli: svojo mater spoštovati!

Da se nam je zatiral jezik naš, ni bilo zato, da bi naš jezik ne bil tako lep kakor vsak drug, — zatiral se je le, da so drugi jeziki imeli več prostora šopiriti se, in ni čuda, da se je po takih nemilih okolišinah mogel iz mest stisniti v kote, kjer ga še niso tako preganjali, med naš narod — po deželi, in to samo je krivo, da votli nemškutar naš narodni jezik imenuje zdaj „kmečki“ jezik. Ako mislimo na to, kako se takim jezikom godí, ki ga drugi jeziki zatirujejo, se spominjamo tiste znane pravlice (Thierfabel) o lesici, ki je imela mlade imeti, pa je pšička prosila, naj ji vsaj za ta čas svoj hlevček prepusti. Prijazni pšiček ji stori to ljubav; al lesica, ko je

mlade imela, je od dné do dné več izgovorov najdla, zakaj da se ne more še iz hlevca umakniti, ter je milo prosila pseta tako dolgo, da je — nje mladina odrastla. Ko ji vse to pšiček dovoli, pa ji nazadnje spomni, da je vendar že čas, da se mu umakne iz njegovega stanovališča, mu je renčé ukazala molčati, če ne — mu bo s celo svojo družino — zobé pokazala! —

Ljudje morajo pri ljudeh biti in prijazno živeti med seboj, — to tirja kršanska ljubezen; to tirja vzajemna omika, to tirja duševna in materialna korist vsacega naroda; al nespodobno je to, če pride kdo drugam, pa se vêde in ravná kot una lesica v basni. —

Pa mi bo morebiti tu in tam kdo rekel: „Saj bi rad znal toliko hvaljeni čisti slovenski jezik, da bi ga gladko bral in pisal; al prestar sem že učiti se ga!“

Dragi moj, ki to ugovarjaš, rečem ti, da tako ni mislil in govoril modri Sokrat, ki se je v sivi starosti svoji celó citrati učil, rekši, da človek nikdar prestar ni, učiti se kaj. — Naj si star ali mlad, ako si domoljuben človek, moraš za svojo najsvetejšo dolžnost spoznati, da pripomoreš, kar koli moreš, k slavi in poveličanju svoje domovine. To gotovo ni res, da človek, ki je 40, 50 ali 60 let star, ne bi mogel se naučiti jezika, ki ga je njegova mati kremljati učila in v katerem mu je pri zibelki njegovi mile pesmice prepevala, ktereга celi čas svojega življenja več ali manj govori. Taki starčki bi imeli celó srečne čislati se, da jim je osoda tako mila bila, da so pred smrtjo svojo zagledali danico vstajenja in izobraženja svojih rojakov, in da morejo reči: „Zdaj rad umrjem, zakaj vidil sem, da narod moj živi!“ —

In tako, slayna gospoda, sem dospel do konca svojega govora. Želim le, da sem dosegel namen svoj, prepričati

pervič: Vas vse, ki še niste prepričani bili, da naš jezik je jezik slovenski,

drugič: da imé to ni izmišljeno in skovano še le včeraj ali predvčeranjim, ampak da se od nekđaj tako imenuje, in

tretjič: da „krajnska špraha“ je le po primešani nemščini ali laščini pokvarjeni slovenski jezik, ktero „špraho“ moramo kot plevel trebiti iz pšenice, da bode jezik naš čista slovenščina, vredna svojih slavnih sestic, ki jih govori nad 80 milijonov sorodnih nam

bratov. Vedite, da s svojim jezikom pridemo deleč deleč po svetu!

Zato Vam, slavna gospoda, izročujem še za popotnico nauk, ki nam ga z nadušeno besedo podaja naš mojster Koseski, takole pevajoč:

Jezik očistite peg, opilite gladko mu rujo,
Kar je najetega v njem, dajte sosedu nazaj.
Kinčite ga iz lastne moči, iz lastnega vira,
Jasno ko struna bo pél, zvonu enako donil,
Pričal vašo modrost na desno, na levo narodom!

Res je začetek trud, okorna beseda detinstva;
Tega ne strašite se, moč neizmerna je sklep!
Volja poprav vam bodi in skrb, izidani dvombe!
Glejte! ta hrast košat, hrastec očetu je bil; —
Zakon natóre je tak, da iz malega rase veliko!

In tako z omiko in oliko jezika vedno le naprej
slovenski Jug! Naprej!

(Po teh besedah začne zbor gospodov pevcov Jenkovo pesem
„Naprej zastava slave!“)

